

Тернопільська обласна рада
Управління освіти і науки Тернопільської облдержадміністрації
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія
ім. Тараса Шевченка

Кафедра педагогіки та психології
Кафедра теорії і методики дошкільної та початкової освіти

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з навчальної роботи

М.Б. Боднар М.Б. Боднар

серпень 2019 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВІКОВА ПСИХОЛОГІЯ З ПРАКТИКУМОМ

рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
галузь знає 05 Соціальні та поведінкові науки
спеціальність 053 Психологія
освітньо-професійна програма Психологія

Кременець – 2019

Робоча програма з «Вікової психології з практикумом» для студентів, які навчаються за спеціальністю 053 Психологія. Кременець, 2019. 20 с.

Розробник:

Тимош Юлія Володимирівна – к. психол. наук, старший викладач кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти.

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри педагогіки та психології
Протокол №1 від 30 серпня 2019 року

Завідувач кафедри

Л.М. Кравець

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри теорії і методики дошкільної та початкової освіти
Протокол №1 від 30 серпня 2019 року

Завідувач кафедри

Т.С. Фасолько

1. Вступ

Анотація. Зміст курсу «Вікова психологія з практикумом» полягає у розкритті основних закономірностей та особливостей психічного розвитку людини на різних вікових етапах, механізмів соціалізації особистості, вікових психологічних особливостей діяльності особистості, якими повинні керуватися майбутні психологи у своїй професійній діяльності, формування у студентів професійної спрямованості, навичок самостійної творчої діяльності, теоретична і практична підготовка до виконання професійних функцій.

Ключові слова: психологія, вікова психологія, особистість, вік, розвиток, формування, становлення, дитинство, підлітковий вік, юність, дорослість.

2. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 6	Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки	Нормативна	
	Спеціальність: 053 Психологія Освітньо-професійна програма: Психологія		
Змістових модулів – 3	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Курс:	
Загальна кількість годин – 180		2	2
		Семестр	
Тижневих годин для денної форми навчання: - аудиторних – 4 - самостійної роботи студента – 6		IV	IV
		Лекції	
		38 год.	12 год.
		Практичні	
		24 год.	12 год.
		Лабораторні	
		10 год.	-
		Самостійна робота	
	108 год.	156 год.	
Вид контролю: екзамен			

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить (%):

для денної форми навчання – 40 % / 60 %;

для заочної форми навчання – 14 % / 86 %

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Вікова психологія з практикумом» є забезпечити теоретичну та практичну підготовку психологів у галузі, яка слугуватиме важливою частиною їх майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з роботою з різними віковими групами населення.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Вікова психологія з практикумом» є:

- поглиблення усвідомлення значення системи психолого-педагогічних знань у діяльності фахівця;
- системний аналіз основних чинників, закономірностей, рушійних сил психічного розвитку людини упродовж різних етапів її онтогенезу;
- ознайомлення з провідними зарубіжними та вітчизняними психолого-педагогічними концепціями психічного розвитку;
- аналіз специфіки диференційованого психолого-педагогічного підходу до осіб різного віку;
- сприяння професійному самовизначенню та саморефлексії студентів відповідної спеціальності.

Вивчення курсу «Вікова психологія з практикумом» спрямоване на формування у здобувачів професійних компетентностей:

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
- ЗК2. Здатність застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях професійної діяльності.
- ЗК3. Знання та розуміння предметної області та специфіки професійної діяльності психолога.
- ЗК4. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.
- ЗК5. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.
- ЗК9. Навички міжособистісної взаємодії, здатність працювати в команді.

Спеціальні (фахові, предметні) компетентності:

- СК1. Знання категоріально-понятійного апарату психології
- СК2. Вміння самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел.
- СК5. Здатність аналізувати та систематизувати одержані результати, формулювати аргументовані висновки та рекомендації.
- СК8. Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

Програмні результати навчання:

ПР1. Визначати, аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання.

ПР2. Демонструвати розуміння закономірностей та особливостей розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.

ПР3. Ілюструвати прикладами закономірності та особливості функціонування та розвитку психічних явищ.

ПР4. Здійснювати пошук інформації з різних джерел для вирішення професійних завдань в т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

ПР5. Здійснювати реферування наукових джерел, обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки.

ПР6. Самостійно обирати та застосовувати валідний і надійний психодіагностичний інструментарій (тести, опитувальники, проєктивні методики тощо) психологічного дослідження та технології психологічної допомоги.

ПР9. Презентувати результати власних досліджень усно/ письмово для поінформованої аудиторії, формулювати розгорнутий аналіз та тези досліджень.

ПР11. Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

ПР14. Емпатійно взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові особливості.

ПР16. Демонструвати відповідальне ставлення до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

4. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Вступ у вікову психологію з практикумом

Тема 1. Предмет, завдання, основні поняття вікової психології.

Предмет вікової психології, основні завдання та категорії вікової психології. Зв'язок вікової психології з іншими науками.

Принципи досліджень у віковій психології: принципи детермінізму, об'єктивності, єдності психіки і діяльності, принцип розвитку.

Класифікація методів вікової психології та специфіка їх застосування при вивченні вікових аспектів розвитку психіки. Організаційні методи у віковій психології (порівняльний, лонгітюдний, комплексний). Характеристика емпіричних методів вікової психології: спостереження, анкетування, бесіда, інтерв'ю, вивчення продуктів діяльності, експеримент, психодіагностичні методики.

Тема 2. Історія становлення вікової психології.

Стисла історія становлення вікової психології. Передумови виникнення вікової психології як самостійної науки: джерела вікової психології в античній філософії. Природничі основи розвитку вікової психології. Внесок вітчизняних та зарубіжних науковців у розвиток психолого-педагогічних ідей.

Основні поняття вікової психології: розвиток, становлення, формування, вік, соціальна ситуація розвитку, провідна діяльність, вікова криза, сензитивний період.

Тема 3. Фактори і закономірності психічного розвитку.

Проблема взаємовідношення біологічного, соціального та фактору самоактивності у становленні особистості. Аналіз основних концепцій психічного розвитку. Основні фактори психічного розвитку. Біологічні передумови психічного розвитку. Діяльність і спілкування як умови і засоби психічного розвитку. Проблема співвідношення навчання і розвитку. Поняття про рівень актуального та зону найближчого розвитку дитини. Сенситивні періоди в розвитку дитини

Тема 4. Періодизація вікового розвитку.

Поняття про вік. Принципи і критерії вікової періодизації. Соціальна ситуація розвитку, провідний вид діяльності та психічні новоутворення як критерії вікової періодизації. Основні класифікації вікових періодів: особливості й недоліки. Вікова періодизація Д. Б. Ельконіна. Стадії соціалізації за А. В. Петровським. Психосексуальні стадії розвитку особистості за З. Фрейдом. Нормальна і аномальна лінії розвитку в періодизації Е. Еріксона. Порівняльні характеристики класифікації Бромлея, Векслера, Бунака, Гінзбурга.

Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах формування особистості. Становлення особистості у шкільні роки

Тема 5. Психічний розвиток у пренатальному та немовлячому періоді.

Особливості виникнення та перших проявів психічної активності у пренатальний період розвитку людини. «Пренатальне виховання» як нове поняття психолого-педагогічної науки.

Анатомо-фізіологічні та психологічні особливості фази новонародженості. Криза новонародженості: причини та симптоми.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність немовлячого періоду. Спілкування і становлення емоційної сфери психіки немовлят. Немовлячий вік як сензитивний щодо встановлення базової довіри до світу.

Когнітивний розвиток немовляти: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті та перші прояви мислення.

Виникнення прямоходіння і криза «одного року»: причини та симптоми.

Тема 6. Психічний розвиток у ранньому дитячому віці.

Загальна психофізіологічна характеристика раннього дитячого віку.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність у ранньому дитячому віці. Перехід маніпулятивної діяльності

немовлячого періоду через предметно-маніпулятивну у предметну діяльність раннього дитинства.

Когнітивний розвиток у ранньому дитячому віці: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, перші прояви уяви. Ранній дитячий вік як сензитивний щодо розвитку мовлення.

Особливості становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості в ранньому дитячому віці.

Криза «трьох років»: причини та симптоми. Проблема «народження особистості»: основні критерії.

Тема 7. Психічний розвиток у дошкільному віці.

Загальна психофізіологічна характеристика дошкільного віку.

Соціальна ситуація розвитку, психологічні новоутворення та провідна діяльність у дошкільному віці. Формування та види гри у дитини-дошкільника. Особливості інших видів діяльності у дошкільному віці: образотворча діяльність, елементи учбової та трудової діяльності.

Когнітивний розвиток у дошкільному віці: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Дошкільний вік як сензитивний щодо формування інтелектуальної допитливості дитини, а також для розвитку музичних та образотворчих здібностей.

Особливості становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості у дошкільному віці.

Проблема психологічної готовності дитини до школи: мотиваційної, інтелектуальної, емоційної, вольової, комунікативної.

Тема 8. Когнітивний розвиток молодшого школяра.

Загальна характеристика психологічних змін, пов'язаних зі вступом дитини до школи. Проблема адаптації дитини до школи. Психологічні особливості першокласників-«шестирічок».

Основні психологічні новоутворення молодшого шкільного віку: довільність психічних процесів, розвиток внутрішнього плану дій, саморефлексія. Психологічні засади педагогічного контролю над їх формуванням.

Когнітивний розвиток молодшого школяра: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Психологічні особливості формування писемного мовлення у початкових класах школи.

Тема 9. Особистісний розвиток молодшого школяра.

Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці. Народження соціального «Я» дитини та криза «семи років»: причини та симптоми. Спілкування та самосвідомість молодшого школяра. Постать «першої вчительки» у життєдіяльності дитини. Особливості взаємин із ровесниками у початковій школі. Зародження дружби.

Учбова діяльність як провідна в молодшому шкільному віці. Особливості інших видів діяльності молодшого школяра: ігрової, трудової, образотворчої.

Становлення регулятивної сфери психіки молодшого школяра: емоційно-почуттєвої сфери та вольової регуляції поведінки. Молодший шкільний вік як сензитивний щодо формування моральної свідомості та самосвідомості особистості.

Увага і самоконтроль у молодшому шкільному віці.

Тема 10. Когнітивний розвиток підлітка.

Загальна характеристика змін, пов'язаних із переходом дитини до підліткового віку. Статеве дозрівання як основний анатомо-фізіологічний чинник психічного розвитку у підлітковому віці.

Основні психологічні новоутворення підліткового періоду: почуття дорослості та Я-концепція. Форми переживання почуття дорослості підлітками.

Когнітивний розвиток підлітка: становлення сенсорно-перцептивної сфери, пам'яті, мислення та мовлення, уяви. Підлітковий період як сензитивний щодо формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення людини.

Тема 11. Особистісний розвиток підлітка.

Криза «підліткового віку»: особливості її переживання та чинники пом'якшення.

Соціальна ситуація розвитку та провідна діяльність у підлітковому віці. Специфіка міжособистісного спілкування підлітків. Проблема взаємовідносин статей у підлітковому віці.

Становлення регулятивної сфери психіки підлітків. Підлітковий вік як сензитивний щодо розвитку вольових властивостей особистості та її здатності до самоствердження.

Афект «неадекватності» у підлітковому віці: чинники та способи згладжування. Психолого-педагогічні засади профілактики та подолання асоціальних форм самоствердження у підлітків.

Тема 12. Психічний розвиток в юнацькому віці.

Загальна характеристика провідних напрямків і завдань психологічного розвитку в юнацькому віці.

Основні психологічні новоутворення, соціальна ситуація розвитку і провідна діяльність в юнацькому віці. Психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників.

Когнітивний розвиток старшокласника: основні лінії.

Становлення регулятивної сфери психіки, спілкування та самосвідомості в юнацькому віці. Криза «сімнадцяти років» (юнацького віку): чинники та симптоми. Юнацький вік як сензитивний щодо становлення здібностей до самопізнання та формування почуття відповідальності.

Студентський вік: критерії виділення та основні психологічні особливості.

Змістовий модуль 3. Становлення особистості у різні періоди дорослості

Тема 13. Психологічні особливості ранньої дорослості.

Загальна характеристика періоду ранньої дорослості. Ранній дорослий вік як «пік» фізичних і психічних здібностей людини.

Когнітивний розвиток у період ранньої дорослості: основні лінії.

Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість у ранньому дорослому віці. Психологічні аспекти проблеми створення сім'ї.

Становлення регулятивної сфери психіки в період ранньої дорослості.

Психологічна зрілість: зміст і структура. Криза «тридцяти років» («криза Христа»).

Тема 14. Психологічні особливості середньої дорослості.

Загальна характеристика періоду середньої дорослості. Перші ознаки старіння: психологічні аспекти проблеми.

Когнітивний розвиток у період середньої дорослості: основні лінії.

Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість людини середнього дорослого віку.

Особливості регулятивної сфери психіки в період середньої дорослості.

Криза «середини життя»: чинники та симптоми.

Тема 15. Психологічні особливості пізньої дорослості (старості).

Загальна характеристика періоду пізньої дорослості. Проблема «активної старості»: психологічні аспекти.

Когнітивний розвиток у період пізньої дорослості: основні лінії.

Соціальна поведінка, спілкування та самосвідомість людини пізнього дорослого віку.

Особливості регулятивної сфери психіки в період пізньої дорослості.

Криза «реінтеграції».

Психологічні аспекти помирання людини.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	лаб	с.р.	інд		л	п	лаб	с.р.	інд	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Модуль 1													
Змістовий модуль 1. Вступ у вікову психологію													
Тема 1	12	2	2	-	8	-	12	1	1	-	10	-	
Тема 2	10	2	1	-	8	-	10			-	10	-	
Тема 3	12	2	1	-	8	-	12	1	1	-	10	-	
Тема 4	12	2	-	2	8	-	10			-	10	-	
Разом за	46	8	4	2	32	-	44	2	2	-	40	-	

змістовим модулем 1												
Змістовий модуль 2. Психічний розвиток на різних вікових етапах формування особистості. Становлення особистості у шкільні роки												
Тема 5	12	2	2	-	8	-	12	1	1	-	10	-
Тема 6	14	4	-	2	8	-	12	1	1	-	10	-
Тема 7	12	2	2		8	-	12	1	1	-	10	-
Тема 8	12	2	2	-	8	-	12	1	1	-	10	
Тема 9	16	4	2	2	8	-	12	1	1	-	10	
Тема 10	12	2	2	-	8		12	1	1		10	
Тема 11	16	4	2	2	8		12	1	1		10	
Тема 12	14	4	2	-	8		12	1	1		10	
Разом за змістовим модулем 2	108	24	14	6	64	-	96	8	8	-	80	-
Змістовий модуль 3. Становлення особистості у різні періоди дорослості												
Тема 13.	10	2	2	2	4	-	13	1	-	-	12	-
Тема 14.	8	2	2	-	4	-	13	-	1	-	12	-
Тема 15.	8	2	2	-	4	-	14	1	1	-	12	-
Разом за змістовим модулем 3	26	6	6	2	12	-	40	2	2	-	36	-
Усього годин	180	38	24	10	108	-	180	12	12	-	156	-

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Предмет, завдання та базові поняття вікової психології. Методи дослідження у віковій психології.	2	1
2.	Історія становлення вікової психології. Основні концепції сучасної вікової психології.	1	1
3.	Фактори і закономірності психічного розвитку.	1	1
4.	Пренатальний та постнатальний розвиток.	2	1
5.	Особливості психічного розвитку новонародженого та немовляти.	2	1
6.	Психологія раннього дитячого віку.	2	1
7.	Психологія дошкільника.	2	1
8.	Психологія молодшого шкільного віку.	2	1
9.	Психологія підліткового віку.	4	1

10.	Психологія ранньої юності.	2	1
11.	Психологія ранньої та середньої дорослості	2	1
12.	Психологія пізньої дорослості	2	1
Разом		24	12

7. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Періодизація вікового розвитку.	2	-
2.	Діагностика психічного розвитку дошкільників та молодших школярів	2	-
3.	Психодіагностика підлітка	2	-
4.	Діагностика психічного розвитку юнацтва	2	-
5.	Психодіагностика дорослості	2	-
Разом		10	-

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Для денної форми	Для заочної форми
1.	Аналіз концепцій психічного розвитку	8	10
2.	Методи дослідження у віковій психології	8	10
3.	Вікова періодизація	8	10
4.	Поняття біологічного, соціального, психологічного віку.	8	10
5.	Перинатальні матриці Грофа і їх вплив на життя дитини. Когнітивний розвиток немовляти	8	10
6.	Когнітивний розвиток у ранньому дитячому віці	8	10
7.	Когнітивний розвиток у дошкільному віці	8	
8.	Психологічні особливості першокласників-«шестирічок»	8	10
9.	Особливості різних видів діяльності молодшого школяра: ігрової, трудової, образотворчої	8	10

10.	Підлітковий період як сензитивний щодо формування абстрактно-логічного, теоретичного мислення людини	8	10
11.	Психолого-педагогічні засади профілактики та подолання асоціальних форм самоствердження у підлітків	8	10
12.	Психологічні аспекти професійного самовизначення старшокласників	8	10
13.	Когнітивний розвиток у період ранньої дорослості: основні лінії	4	12
14.	Когнітивний розвиток у період середньої дорослості: основні лінії	4	12
15.	Когнітивний розвиток у період пізньої дорослості: основні лінії	4	12
Разом:		108	156

**Критерії оцінювання навчальних досягнень
здобувачів вищої освіти під час самостійної роботи
на семінарських та практичних заняттях**

1-2 бали – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена; самостійно відтворює більшу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати знання для виконання за зразком; користується додатковими джерелами.

3 бали – знання студента є достатньо ґрунтовними, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно висвітлює події з точки зору смислового взаємозв'язку, уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами, фактами, робити висновки, загалом контролює власну діяльність. Відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими неточностями. Студент виявляє вміння рецензувати відповіді інших та опрацьовувати матеріал самостійно.

4 бали – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатний використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та протиріччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали; самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об'єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну.

5 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; вміє ставити й розв'язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї;

самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; розвиває свої обдарування та нахили.

9. Індивідуальні завдання

I. ІНДЗ теоретичного характеру (реферат):

1. Вікова періодизація Е.Еріксона.
2. Особливості розвитку особистості за Ж.Піаже.
3. Стадії розвитку особистості за З.Фрейдом.
4. Когнітивний розвиток дитини у немовлячому віці.
5. Особливості регулятивної сфери психіки у немовлячому віці.
6. Когнітивний розвиток дитини у дошкільному віці.
7. Особливості регулятивної сфери психіки в ранньому дитячому та дошкільному віці.
8. Особливості соціальної поведінки та спілкування у дошкільному віці.
9. Ігрова та інші види діяльності як чинники психічного розвитку дитини–дошкільника.
10. Особливості особистісного розвитку дитини-дошкільника.
11. Характерні риси психологічної готовності дітей до шкільного навчання.
12. Пізнавальний розвиток молодших школярів.
13. Новоутворення підліткового віку.
14. Причини і наслідки кризи тринадцяти років.
15. Психологія ранньої юності.
16. Психологія дорослості.
17. Психологія старості.
18. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з немовлятами.
19. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з дітьми раннього віку.
20. Методи психодіагностичної та розвивальної роботи з дошкільниками.
21. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з молодшими школярами.
22. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з підлітками.
23. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з старшокласниками.
24. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з дорослими.
25. Методи психодіагностичної та психокорекційної роботи з людьми похилого віку.

II. ІНДЗ практичного спрямування (письмове есе):

1. Оберіть певну проблему психічного розвитку дитини в якості предмету психологічного вивчення. Складіть план відповідного дослідження.
2. Яка відома теорія психічного розвитку найбільш відповідає логіці Вашого власного життєвого шляху? Чому?
3. Порівняти розвиток механізмів психіки у тварини та новонародженої дитини. Ілюструвати прикладами.
4. Як Ви ставитеся до сучасних теорій інтенсифікації когнітивного розвитку дитини? Обґрунтуйте свою думку сучасними психологічними дослідженнями.

5. Проаналізувати відмінності психічного розвитку дитини-дошкільника у 80-х – 90-х рр. ХХ століття та в наші дні.
6. Сучасні ігри сучасних дітей: позитиви й негативи.
7. Як впливають сучасні інформаційні технології на психічний розвиток дитини?
8. Чи відрізняється психіка підлітка від дорослої людини? Обґрунтувати свою думку?
9. Яка мораль виховання у підлітковому віці є найбільш ефективною: «підпорядкування» або «співробітництва»? Обґрунтувати свою думку.
10. Що забезпечує суспільно корисна діяльність підлітка? Охарактеризуйте.
11. Мої взаємини з батьками: спільне та відмінне між нами як чинник цих взаємин.
12. Розкрийте сутність професійного становлення старшокласників.
13. Які основні варіанти становлення ідентичності в ранньому юнацькому віці Ви знаєте?
14. Яким я себе бачу в період ранньої дорослості.
15. Яким я себе бачу в період зрілості.
16. Охарактеризуйте основні типи поведінки в зрілому дорослому віці.
17. Яким я себе бачу в період пізньої дорослості.
18. Проекція особистісних досягнень в період зрілості.
19. Як життєвий сценарій впливає на особистісне самовизначення людини?
20. Охарактеризуйте процес адаптації людини після виходу на пенсію.

Порядок подання та захист ІНДЗ

1. Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді реферату або письмого есе обсягом до 10 арк.
2. ІНДЗ подається викладачу не пізніше ніж за 2 тижні до підсумкового контролю або завершення семестру.
3. Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (семінарському, практичному) на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту здобувача про виконану роботу (до 5-ти хв.).
4. Оцінка за ІНДЗ враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Максимальна кількість балів – 15.

Критерії оцінювання ІНДЗ

При розробленні критеріїв оцінки за ІНДЗ береться за основу повнота і правильність виконання завдання, ступінь усвідомлення та розуміння студентом навчального матеріалу проблемного характеру; враховується здатність студента диференціювати, інтегрувати та уніфікувати отримані знання, застосовуючи наукову термінологію; уміння здійснювати самостійний пошук та використання додаткового матеріалу для глибокого, логічного і творчого аналізу вивченого; уміння творчо застосовувати теоретичні знання при виконанні практичних завдань; мовленнєве оформлення відповіді тощо.

1 бал – студент має початковий рівень знань і не виявляє інтерес до навчального матеріалу; механічно відтворює зміст відповідного параграфу підручника/посібника; копіює певне завдання без будь-яких власних висновків та узагальнень;

2 бали – студент виявляє первинний інтерес до навчального матеріалу; має фрагментарні навички в роботі з підручником, але самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі; здатен давати відповіді на прості, стандартні запитання;

3 бали – студент знає близько половини навчального матеріалу і здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача; описує явища, процеси без пояснень їх причин; за допомогою викладача здатен відтворити їх послідовність, але слабо орієнтується в поняттях;

4 бали – студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє основний навчальний матеріал, але відтворює його з помилками та неточностями; здатен з помилками й неточностями дати визначення основних понять; відповіді на додаткові питання непослідовні та нелогічні;

5 балів – студент має стійкі навички роботи з текстом підручника; може самостійно оволодіти більшою частиною навчального матеріалу; формулює поняття, наводить приклади, підтверджує висловлене судження одним-двома аргументами; здатен за необхідності використовувати наочні матеріали;

6 балів – студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу; може поверхово аналізувати події, процеси, явища і робити певні висновки; відповідь його правильна, але недостатньо осмислена;

7 балів – студент самостійно відтворює домінуючу частину навчального матеріалу; відповідає за планом, висловлює власну думку щодо теми, вміє застосовувати набуті знання при розв'язуванні психологічних задач; користується додатковими джерелами;

8 балів – студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал; розуміє основоположні теорії та факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними; вміє застосовувати засвоєний матеріал у стандартних ситуаціях;

9 балів – студент уміє наводити окремі власні приклади на підтвердження певних теоретичних положень; самостійно користується додатковими джерелами; свідомо контролює власні навчальні дії; правильно використовує термінологію; складає таблиці та схеми;

10 балів – знання студента є достатньо повними; він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, логічно описує певні явища з точки зору їх смислового взаємозв'язку; відповідь повна, логічна, обґрунтована, але з деякими фрагментарними неточностями;

11 балів – студент уміє аналізувати, встановлювати найсуттєвіші зв'язки та залежності між явищами та фактами, розглядати виявлені закономірності, робити самостійні висновки; загалом належною мірою контролює власну учбову діяльність;

12 балів – студент володіє глибокими та міцними знаннями, здатен використовувати їх у нестандартних ситуаціях; може визначати тенденції та

протириччя процесів; робить аргументовані висновки; критично оцінює окремі нові факти, явища, ідеї; використовує додаткові джерела та матеріали;

13 балів – студент самостійно визначає окремі цілі власної учбової діяльності; вирішує творчі завдання; відрізняє упереджену інформацію від об’єктивної; здатен сприйняти іншу позицію як альтернативну щодо власної;

14 балів – студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, користується широким арсеналом засобів-доказів своєї думки, вирішує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ;

15 балів – студент вміє ставити й розв’язувати проблеми, самостійно здобувати та використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї; самостійно виконує науково-дослідну роботу; логічно і творчо викладає матеріал у будь-якій формі; активно розвиває свої обдарування та нахили; вільно висловлює перспективи у відповідній сфері досліджень.

10. Методи навчання

Лекції (традиційна, лекція-візуалізація), пояснення, розповідь, семінарські заняття із розв’язуванням творчих та практичних завдань, проблемна бесіда, навчальна дискусія, диспут, інструктаж, вправи, ілюстрування, демонстрація, пізнавальні ігри, написання рефератів, робота над навчальним проектом (ІНДЗ), робота з літературою.

11. Методи контролю

Поточне оцінювання: усне опитування, оцінювання творчих завдань, самостійної роботи, навчального проекту (ІНДЗ), підсумковий тест. Підсумковий контроль – екзамен.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота																	Сума		
Змістовий модуль № 1					Змістовий модуль № 2							Змістовий модуль № 3				Підсумковий тест	ІНДЗ		
Т	Т	Т	Т	Л	Т	Т	Т	Т	Т	Л	Л	Л	Т	Т	Т	Л	15	15	100
1	2	3	4	1	1	2	3	4	5	2	3	4	1	2	3	5			
5	5	5	5	2	5	5	5	5	5	2	2	2	5	5	5	2			

**Шкала оцінювання знань та вмінь студентів
під час підсумкового контролю**

За шкалою ЄКТС	За національною шкалою	За 100-бальною шкалою
A	Відмінно	90 – 100
B	Добре	82 – 89
C	Добре	75 – 81
D	Задовільно	67 – 74
E	Задовільно	60 – 66
FX	Незадовільно з можливістю повторного складання	35 – 59
F	Незадовільно з обов'язковим повторним курсом	0 – 34

Критерії оцінювання за національною шкалою

Оцінка А «5» («відмінно») (90–100): студент виявляє міцні, глибокі та системні знання навчально-програмованого матеріалу; відповідь студента повна, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення навчального матеріалу; демонструє вміння самостійно знаходити та користуватися джерелами інформації, критично оцінювати окремі нові факти, явища, ідеї, встановлювати причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робити аргументовані висновки; користується широким арсеналом засобів доказів власної думки, вирішує складні проблемні завдання; виявляє варіативність мислення і раціональність у виборі способів розв'язання практичних завдань; творчо застосовує професійні вміння і навички; вміє пов'язати теорію з практикою; володіє культурою викладу інформації, мова студента грамотна.

Оцінка В «4» («добре») (82–100): студент виявляє міцні, повні, ґрунтовні знання навчально-програмованого матеріалу; демонструє розуміння основоположних теорій і фактів, вміння аналізувати, порівнювати та систематизувати інформацію, встановлювати зв'язок з обраною професією та робити висновки; використовує загальновідомі докази у власній аргументації; вільно застосовує матеріал у стандартних ситуаціях; відповідь студента в цілому правильна, логічна та достатньо обґрунтована, однак при відповіді та виконанні практичних завдань допускає несуттєві помилки; рівень мовленнєвої культури відповідає загальноприйнятим нормам.

Оцінка С «4» («добре») (75–81): студент виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу, проте його знання недостатньо глибокі та осмислені; відповідь на рівні загальних уявлень про предмет; демонструє деяке порушення логічності й послідовності викладу матеріалу; виявляє вміння частково аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та

робити певні, але неконкретні й неточні висновки; не вміє пов'язати теоретичні положення з практикою; має фрагментарні навички в роботі з джерелами інформації; виявляє невисоку культуру викладу знань.

Оцінка Д «3» («задовільно») (67–74): студент фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу; має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення; виявляє елементарні знання фактичного матеріалу; викладає матеріал уривчастими реченнями, при відповіді допускає суттєві помилки, які не здатен виправити після коректування запитань; недостатньо володіє розумовими операціями; відсутні уміння і навички у роботі з джерелами інформації; не вміє логічно мислити та викласти свою думку.

Оцінка Е «3» («задовільно») (60–66): має мінімально достатні знання з дисципліни, зі значними помилками; у загальному недостатньо орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не досить впевнено, з суттєвими помилками застосовує знання ув практичних ситуаціях.

Оцінка F «2» (35-59) (з можливістю повторного складання): студент не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань у практичних ситуаціях; демонструє; не виявляє творчі уміння застосування знань, навичок у навчально-дослідній та практичній діяльності.

Оцінка FX «2» («незадовільно») (0–34) (з обов'язковим повторним курсом): не має мінімально достатніх знань з дисципліни; погано або зовсім не орієнтується у теоретичних ключових поняттях змістового модуля, теми; не виявляє навичок застосування знань у практичних ситуаціях.

13. Методичне забезпечення

1. Комплекс навчально-методичного забезпечення викладання дисципліни (тексти лекцій, розробки семінарських занять, питання тестового контролю, завдання для індивідуальної роботи тощо).
2. Підручники та посібники з вікової психології.
3. Періодичні фахові видання (журнали «Педагогіка і психологія», «Психологія і суспільство», «Практична психологія та соціальна робота», «Дошкільне виховання», газета «Психолог»).
4. Тематичні Інтернет ресурси.

14. Рекомендована література

Основна література:

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посібник / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська, З. В. Огороднійчук та ін. К.: Просвіта, 2001. 416 с.
2. Власова О. І. Педагогічна психологія: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Либідь, 2005. 399 с.
3. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія. (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ / В. П. Кутішенко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 128 с.

4. Кутішенко В. П. Психологія розвитку та вікова психологія: практикум / В. П. Кутішенко. – К. : Каравелла, 2009. – 446 с.
5. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посібник. К.: Академвидав, 2008. 432 с.
6. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія: навч. посібник. К.: Академвидав, 2006. 360 с.
7. Савчин М. В. Педагогічна психологія: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Академвидав, 2007. 422 с.
8. Семиченко В. А. Психологія педагогічної діяльності: навч. посібник для студентів. К. : Вища школа, 2004. 335 с.

Додаткова література:

1. Абрамова Г. С. Возрастная психология: учеб. пособие для студентов вузов. 4-е изд. М.: Академический Проект, 2003. 704 с.
2. Дуткевич Т. В. Дошкільна психологія: навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Центр учбової літератури, 2007. 391 с.
3. Заброцький М. М. Основи вікової психології: навч. посібник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2004. 112 с.
4. Коробко С. Л., Коробко О. І. Робота психолога з молодшими школярами: метод. посібник / За ред. С. Д. Максименка. К.: Літера ЛТД, 2006. 416 с.
5. Кулагина И. Ю., Колюцкий В. Н. Возрастная психология: Полный жизненный цикл развития человека: учеб. пособие для студентов ВУЗов. М.: ТЦ Сфера, при участии «Юрайт», 2003. 464 с.
6. Кутішенко В. П. Вікова та педагогічна психологія (Курс лекцій): навч. посібник для студентів ВНЗ. К.: Центр навчальної літератури, 2005. 128 с.
7. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество: учебник для студентов. М.: Академия, 2003. 456 с.
8. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія. Практикум: навч. посібник для студентів ВНЗ. Рівне: Волинські обереги, 2008. 320 с.
15. Поліщук В. М. Криза 7 років: феноменология, проблеми: навч. посібник. Суми: Університетська книга, 2005. 118 с.
9. Поліщук С. А. Вольовий розвиток дітей молодшого шкільного віку: навч. посібник для студентів ВНЗ. Суми: Університетська книга, 2005. 158 с.
10. Практикум по возрастной психологии: учеб. пособие / Под ред. Л. А. Головей, Е. Ф. Рыбалко. 2-е изд., доп. и перераб. СПб: Речь, 2002. 694 с.
11. Практическая психология образования: учеб. пособие для студентов ВУЗов / Под ред. И. В. Дубровиной. 4-е изд., перераб. и доп. С-Пб.: Питер, 2007. 588 с.
12. Рогов Е. И. Настольная книга практического психолога: учеб. пособие. В 2-х кн. Кн. 1. Система работы психолога с детьми разного возраста. М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. 383 с.
13. Рожков М. И. Воспитание трудного ребенка. Дети с девиантным поведением: Учеб. пособие. К.: Кондор, 2006. 239 с.

14. Столяренко Л. Д. Педагогическая психология: учеб. пособие для студентов ВУЗов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2000. 544 с.

15. Інформаційні ресурси

1. <http://www.nbu.gov.ua/> (Сайт Національної бібліотеки України імені В.І.Вернадського)
2. <http://ua.bookfi.org/g> (Бібліотека електронних книг з різних проблем вікової психології)
3. <http://www.psyh.kiev.ua> (Електронний вісник психології і педагогіки Інституту психології та соціальної педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка)
4. <http://www.voppsy.ru/> (Сайт журналу «Вопросы психологии»)
5. http://libfree.com/194904719-psihiologiyavikova_ta_pedagogichna_psihiologiya_skripchenko_ov.html (Електронний варіант посібника О.В.Скрипченка, Л.В.Долинської, З.В.Огороднійчук «Вікова та педагогічна психологія»)
6. <http://lib.irismedia.org/book/lib/M312/KIDS/OBUHOWA/psihologia.html> (Електронний варіант книги Л.П.Обухової «Дитяча (вікова) психологія»)